

TIDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

**Konya-Pınarbaşı Köyü Geleneksel Y n
Dokumalarında Kadın Emeği ve Kültürel
Bellek**

**Women's Labour and Cultural Memory in
Traditional Wool Weavings of Konya-
Pınarbaşı Village**

Yüksel DOęDU*

Geliř/Submitted: 15.08.2026
Kabul/Accepted: 29.09.2026

Citation / Atıf

Doędu, Y. (2026). Konya-Pınarbaşı köyü geleneksel y n dokumalarında kadın emeği ve kültürel bellek. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (50), 264-284.

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Article Information:

Research Article

10.29228/TIDSAD.96397

This article was checked by Intihal.net. Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.
This article is under the Creative Commons license. Bu makale Creative Commons lisansı altındadır.

* Öęr. Gör., Sinop  niversitesi, yukseldogdu@sinop.edu.tr

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Öz: Bu çalışma, Konya-Pınarbaşı köyünde aynı aile içinde korunarak günümüze ulaşan geleneksel yün dokumaları kadın emeği, maddi kültür ve kültürel bellek ilişkisi üzerinden incelemektedir. Araştırmanın veri grubunu 1950'li yıllardan 1990'lara uzanan dönemde üretilmiş iki heybe, bir tuluğ, iki yaygı/örtü, bir kuşak ve farklı renk, motif ve örgü teknikleri taşıyan altmış beş çorap örneği olmak üzere toplam yetmiş bir dokuma ve örgü örneği oluşturmaktadır. Nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülen çalışmada amaçlı örnekleme, görsel dokümantasyon ve betimsel analiz kullanılmış; ürünlerin ölçüleri, hammadde, renkleri, örgü/dokuma teknikleri, dikiş biçimleri, bezemeleri ve kullanım bağlamları kaydedilmiştir. Bulgular, dar tezgâh enlerinin parçaların elde birleştirilmesini zorunlu kıldığını; doğal yün renkleri, kök boya, oyulgama dikişi ve beş şiş örgü gibi uygulamaların aile içinde aktarılan üretim bilgisini yansıttığını göstermektedir. Çoraplarda renk ve motif tercihlerinin yaş, yas, çeyiz ve gündelik kullanım gibi toplumsal durumlarla ilişkilendiği; heybe, tuluğ ve yaygıların kırsal yaşamın taşıma, korunma ve ev içi düzen pratiklerini belgelediği saptanmıştır. Çalışma, sandıkta korunan bu ürünleri işlevini yitirmiş eski eşyalar olarak değil, üreticinin emeğini, aile ilişkilerini ve kırsal yaşam bilgisini bugünde yeniden görünür kılan maddi hafıza taşıyıcıları olarak değerlendirmektedir. Tek aile koleksiyonuna dayanan araştırma, Konya dokumalarının tümünü temsil etme iddiası taşımamakta; mikro ölçekte bir aile arşivinin kültürel miras araştırmalarına nasıl veri sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, yerel üretim bilgisinin belgelenmesine ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halkbilimi, geleneksel dokuma, kadın emeği, maddi kültür, kültürel bellek, Konya.

Abstract: This study examines traditional wool weavings preserved within the same family in Konya-Pınarbaşı village through the relationship between women's labour, material culture, and cultural memory. The dataset consists of seventy-one objects produced from the 1950s to the 1990s: two saddlebags, one tuluğ used as a heavy wool blanket, two rugs/covers, one sash, and sixty-five sock examples displaying different colours, motifs, and knitting techniques. The research follows a qualitative design and combines purposive sampling, visual documentation, and descriptive analysis. Measurements, raw materials, colours, weaving or knitting techniques, stitching, ornamentation, and use contexts were recorded for each object. The findings show that narrow loom widths required separately woven panels to be joined by hand, while natural wool colours, plant dyes, oyulgama stitching, and five-needle knitting reflect practical knowledge transmitted within the family. Colour and motif choices in the socks were associated with social contexts such as age, mourning, dowry preparation, and everyday wear. Saddlebags, the tuluğ, and the rugs document rural practices of carrying, protection, and domestic spatial organisation. The article interprets the objects stored in a family chest not as obsolete household goods but as material carriers of memory that reactivate the maker's labour, family relations, and knowledge of rural life in the present. Because the study is based on a single family collection, it does not claim to represent all weaving traditions of Konya; rather, it demonstrates how a micro-scale family archive can provide evidence for research on cultural heritage and gendered production.

Keywords: Folklore, traditional weaving, women's labour, material culture, cultural memory, Konya.

Giriş

Dokuma, lifin ipliğe ve ipliğin yüzeye dönüştürülmesine dayanan en eski üretim alanlarından biridir. Anadolu'da dokumacılığa ilişkin bulguların MÖ 6000'e kadar götürülebilmesi, tekstilin gündelik hayat, barınma ve giyim tarihindeki sürekliliğini göstermektedir (Yağan, 1978, s. 9). Erken dönemlerden itibaren yün, kıl, keten, kenevir, pamuk ve ipek gibi farklı lifler kullanılmış; malzeme seçimi iklim, hayvancılık, tarımsal üretim ve yerel imkânlarla birlikte şekillenmiştir. Türk kültür tarihinde yünün "yüng/yung" biçimleriyle anılması ve giysi üretiminde uzun süre temel hammadde olarak kullanılması da bu sürekliliğin dilsel ve maddi izlerinden biridir (Ögel, 1985, ss. 149-150).

Kırsal yerleşimlerde dokuma, pazardan temin edilen bir ürünün ev içindeki karşılığı olmaktan daha geniş bir üretim düzenini ifade eder. Yünün kırılması, temizlenmesi, taranması, eğilmesi, boyanması, çözgünün hazırlanması ve dokuma ya da örgü yüzeyin tamamlanması birbirine bağlı emek aşamalarıdır. Hayvancılığın yaygın olduğu bölgelerde yünün yerel olarak elde edilebilmesi, lifin ipliğe dönüştürülerek dokuma ve örgüde kullanılmasını kolaylaştırmıştır (Mangut ve Karahan, 2011, s. 98). Bu üretim zinciri çoğu zaman kadınların ev içindeki gündelik sorumluluklarıyla iç içe yürütülmüş; teknik bilgi sözlü anlatım, gözlem ve birlikte çalışma yoluyla kuşaklar arasında aktarılmıştır.

El örgüsü çoraplar, bu bilgi aktarımının en görünür ürünleri arasındadır. Çorabın formu kullanım amacına göre kısa ya da uzun konçlu; üretim tekniği iki şiş ya da beş şiş; yüzey düzeni ise düz örgü, lastik, geometrik bezeme veya bitkisel çağrışımlı motifler biçiminde değişebilmektedir. Akpınarlı'nın (1995) çorapların teknik, desen, renk ve kullanım özelliklerine ilişkin çalışması, bu ürünlerin basit bir giyim eşyası olarak ele alınamayacağını göstermiştir. Kaya ve Begiç'in (2020, ss. 210-233) Çankırı örneği de çorap ve patik örücülüğünün bölgesel giyim kültürü, malzeme bilgisi ve yerel estetikle birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Sanayi üretiminin yaygınlaşması, kırsal dokumaların gündelik hayattaki yerini değiştirmiştir. Özellikle naylon ve diğer sentetik liflerin 20. yüzyıl ortalarından itibaren giyim kültürüne girmesi, el eğirmesi yün ipliğe dayalı üretimin alanını daraltmıştır. Koç ve Koca (2016, ss. 133-138), naylon çorabın yaygınlaşmasını moda, tüketim ve malzeme dönüşümüyle birlikte ele almaktadır. Bu değişim geleneksel ürünleri bütünüyle ortadan kaldırmamış; bazı ürünler kullanılmaya devam ederken bazıları sandıklarda saklanan aile yadigârlarına, müze nesnelerine veya dekoratif eşyalara dönüşmüştür.

Türkiye'de geleneksel dokumalar üzerine geniş bir teknik ve bölgesel literatür bulunmakla birlikte, tek bir aile içinde korunmuş ürün topluluklarını kadın

emeği, gündelik hayat ve kültürel bellek bağlamında birlikte ele alan mikro ölçekli çalışmalar daha sınırlıdır. Teknik sınıflandırma, motif tespiti ve malzeme çözümlemesi ürünün nasıl yapıldığını açıklarken, niçin saklandığı, aile içinde hangi anlatılarla ilişkilendirildiği ve kullanım dışı kaldıktan sonra nasıl bir bellek değeri kazandığı soruları çoğu zaman ikincil planda kalmaktadır. Oysa nesnenin üretim tekniği ile toplumsal dolaşımı birbirinden ayrıldığında dokumanın tarihsel anlamı eksik kalır.

Bu çalışma, Konya-Pınarbaşı köyünde aynı aile koleksiyonunda korunan iki heybe, bir tuluğ, iki yaygı/örtü, bir kuşak ve altmış beş çorap örneğini incelemektedir. Koleksiyonun büyük bölümü 1950'li yıllarda Fatma Ana Alım tarafından aile üyelerinin kullanımı ve çeyizleri için hazırlanmış; bazı çocuk çorapları 1990'larda eklenmiştir. Araştırma üç soruya odaklanmaktadır: Ürünler hangi malzeme ve teknik özellikleri taşımaktadır? Bu özellikler kırsal gündelik hayat ile kadın emeğini nasıl görünür kılmaktadır? Kullanım dışı kalan dokumalar aile belleği içinde nasıl bir maddi arşive dönüşmektedir?

Çalışmanın temel savı, incelenen dokumaların geçmiş yaşamı pasif biçimde temsil eden kalıntılar olmadığıdır. Bu nesneler, üreticinin bedensel bilgisini, ev içi iş bölümünü, kullanım pratiklerini ve aile içi aktarımı kendi maddi yapılarında taşımaktadır. Makale bu nedenle teknik envanter ile kültürel yorumlamayı bir araya getirmekte; koleksiyonu Konya dokumalarının tamamına genellenebilecek bir örnek olarak değil, yerel mirasın aile ölçeğinde nasıl korunduğunu gösteren sınırları belirli bir durum olarak değerlendirmektedir.

Kavramsal çerçeve

Maddi kültür ve belleğin nesnel taşıyıcıları

Kolektif bellek yaklaşımı, hatırlamanın bireyin zihninde kendiliğinden gerçekleşen kapalı bir süreç olmadığını; toplumsal gruplar, mekânlar ve gündelik ilişkiler içinde kurulduğunu kabul eder. Halbwachs'a göre geçmiş, içinde bulunulan toplumsal çerçeveler aracılığıyla yeniden anlamlandırılır (Halbwachs, 1992, ss. 38-40). Aile, bu çerçevelerin en süreklilerinden biridir. Bir dokumanın kimin tarafından üretildiği, kime çeyiz olarak verildiği, hangi evde kullanıldığı veya neden saklandığı aile içindeki hatırlama pratikleriyle belirginleşir.

Assmann (2011, ss. 37-41), kültürel belleğin kuşaklar boyunca taşınmasında metinlerin, ritüellerin, sembollerin ve maddi araçların rolünü vurgular. Geleneksel dokumalar bu bakımdan iki yönlü bir yapı gösterir. Bir yandan gündelik ihtiyacı karşılayan kullanışlı eşyalardır; diğer yandan üretim tekniği, renk düzeni, onarım izi ve kullanım aşınması yoluyla geçmişe ilişkin bilgi taşırlar. Ürünün yüzeyi, üretim anına ait kararların ve daha sonraki kullanımın birlikte okunabildiği bir kayıt alanına dönüşür.

Nora'nın (1989, s. 12) hafıza mekânları kavramı, doğal hatırlama ortamlarının zayıfladığı dönemlerde nesne, belge ve mekânların yoğun bir bellek işlevi üstlenmesini açıklar. Aile sandığı bu yaklaşım açısından küçük ölçekli bir hafıza mekânı olarak düşünülebilir. Sandıkta saklanan dokumalar gündelik işlevlerinden uzaklaşsa da aile tarihinin belirli kişilerini, dönemlerini ve yaşam biçimlerini bir arada tutar. Böylece nesnenin kullanılmaması, onun toplumsal anlamının sona erdiği anlamına gelmez; kullanım değeri yerini hatırlama, gösterme ve aktarma değerine bırakabilir.

Kuzucan'ın (2025, ss. 111-113) *Mayıs Sıkıntısı* çözümlemesinde toprak, ağaçlar ve kırsal gündelik hayat, aile anıları ile kuşaklararası sürekliliğin taşıyıcıları olarak ele alınır. Sinemasal temsile ilişkin bu yaklaşım, Pınarbaşı dokumalarının da işlevsel araçların ötesinde üretici, aile ve yer arasındaki bağı yoğunlaştıran maddi bellek unsurları olarak okunmasını destekler.

Maddi kültür çalışmaları, insanlar ile nesneler arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığını ortaya koyar. Nesneler insanlar tarafından üretilir ve kullanılırken, gündelik davranışları, mekânsal düzenleri ve toplumsal ayrımları da biçimlendirir (Tilley vd., 2006, ss. 7-9). Heybenin taşıma biçimi, yaygının ev içindeki yeri veya kuşağın bedeni sarması, dokumanın toplumsal pratiğe katıldığı somut örneklerdir. Dolayısıyla dokuma, yalnızca üzerinde anlam bulunan bir yüzey değil, belirli eylemleri mümkün kılan maddi bir düzenektir.

Arşiv kavramı burada pasif depolama anlamında kullanılmamaktadır. Kuzucan (2026, ss. 872-873), sinemasal arşiv parçalarının geçmişi kapanmış bir blok hâlinde sunmak yerine, yıldız imgesi, izleyici tanınması ve parçalı zaman aracılığıyla belleği güncel anlatı içinde yeniden etkinleştirdiğini göstermektedir. Görsel-işitsel bir forma ilişkin bu saptama maddi kültür nesneleriyle doğrudan özdeşleştirilemez; buna rağmen aile dokumalarının fotoğraflanması, ele alınması ve anlatılması sırasında geçmişin bugünde yeniden kurulmasını açıklamak için verimli bir açılım sunar. İncelenen dokumalar da geçmişi saklamakla kalmamakta, onları üreten kişinin emeğini ve aile deneyimini her yeni gösterim ve anlatıda yeniden dolaşıma sokmaktadır.

Kadın emegi, habitus ve gündelik hayat

Geleneksel dokumacılıkta teknik bilgi çoğu zaman yazılı bir reçeteden değil, bedensel tekrar ve uygulama içinden öğrenilir. Bourdieu'nun habitus kavramı, toplumsal koşullar içinde edinilen eğilimlerin davranış ve üretim pratiklerine yerleşmesini açıklar (Bourdieu, 1977, s. 72). Yünü aynı kalınlıkta eğirebilmek, şiş sayısını ürün formuna göre ayarlamak, topuk ve burun dönüşünü kurmak, dar tezgâhta dokunan parçaları düzgün biçimde birleştirmek bu tür bedenselleşmiş bilgilerdir. Üretici her seferinde aynı kalıbı mekanik biçimde tekrarlamaz; mevcut ipliğe, kullanım amacına ve ölçüye göre kararlar verir.

Lefebvre'in gündelik hayat çözümlemesi, tekrarın durağanlık anlamına gelmediğini; gündelik ritimlerin üretim, bakım ve yeniden üretim faaliyetleriyle kurulduğunu gösterir (Lefebvre, 1991, ss. 18-24). Yünün hazırlanması, örgünün ev işi aralarında sürdürülmesi, çeyizin yıllara yayılarak tamamlanması veya kullanılan dokumanın onarılması bu ritmik düzenin parçalarıdır. Dokuma emeği bu nedenle ayrı bir atölye faaliyeti değil, ev içi zamanın örgütlenişine yerleşmiş bir üretim biçimidir.

Bu çerçeve, kadın emeğinin görünmezliğini de tartışmaya açar. Ürünler aile ekonomisine katkı sağlasa, giyim ve barınma ihtiyacını karşılasa ve çeyiz üzerinden kuşaklararası aktarım kursa da üreticinin adı çoğu zaman nesnenin üzerinde yer almaz. İncelenen koleksiyonda üreticinin aile anlatısı yoluyla hatırlanabilmesi, isimsizleşme eğilimini kısmen tersine çevirmektedir. Dokumayı yapan kişinin adını, üretim dönemini ve kullanım bağlamını kayıt altına almak, nesne merkezli miras çalışmasını emek tarihiyle buluşturur.

Araştırmada kültürel bellek, habitus ve gündelik hayat kavramları üç analitik düzeyde kullanılmıştır: nesnenin teknik yapısında saklanan üretim bilgisi; kullanım biçiminde görülen kırsal hayat düzeni; aile içinde korunma ve anlatılma yoluyla oluşan bellek değeri. Bu ayırım, teknik betimleme ile yorumlamanın birbirine karıştırılmasını önlemekte ve her bulgunun hangi veri düzeyine dayandığını belirginleştirmektedir.

Yöntem

Araştırma, sınırları belirli bir aile koleksiyonunu inceleyen nitel bir durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Nitel durum çalışması, bir olguyu doğal bağlamı içinde, birden fazla veri türünü birlikte kullanarak anlamlandırmaya imkân verir (Creswell, 2017, s. 183). Çalışmanın temel veri kaynağını Konya-Pınarbaşı kökenli geleneksel dokuma ve örgü ürünleri oluşturmaktadır. Örnekler, aynı ailede korunmaları, üreticilerinin ve yaklaşık üretim dönemlerinin aile belleği içinde izlenebilmesi ve teknik çeşitlilik göstermeleri nedeniyle amaçlı örneklemeye dâhil edilmiştir (Patton, 2002, s. 230).

Koleksiyonda toplam yetmiş bir örnek bulunmaktadır. İki heybe, bir tuluğ, iki yaygı/örtü ve bir kuşak tezgâh dokumasıdır. Çorap grubu altmış beş örnekten oluşmakta; doğal yün rengi, kiremit, siyah, deve tüyü, desenli/renkli, karışık renkli ve çocuk çorabı alt gruplarına ayrılmaktadır. Koleksiyonun büyük bölümü 1950'li yıllarda Fatma Ana Alım tarafından üretilmiş, iki çocuk çorabı 1990'larda aile koleksiyonuna eklenmiştir.

Tablo 1: İncelenen dokuma ve örgü örneklerinin dağılımı

Ürün grubu	Örnek sayısı	Başlıca malzeme	Temel kullanım
Heybe	2	Yün iplik	Taşıma ve saklama
Tuluğ	1	Kök boyalı yün, pamuk tamamlayıcı ip	Battaniye/korunma
Yaygı/örtü	2	Yün iplik	Yere serme, örtme, koruma
Kuşak/kemer	1	Yün iplik	Giysiyi sabitleme ve süsleme
Yün ve orlon çoraplar	65	Yün; sınırlı sayıda orlon	Giyim, çeyiz ve hediye
Toplam	71	—	—

Veri toplama sürecinde görsel dokümantasyon ve nesne incelemesi birlikte kullanılmıştır. Görsel etnografi, kültürel nesnelerin yalnızca yazılı betimlemelerle değil, fotoğraf ve görsel ayrıntılar aracılığıyla çözümlenmesini mümkün kılar (Pink, 2013, ss. 24-26). Her ürün genel görünüm ve ayrıntı fotoğraflarıyla kaydedilmiş; ölçü, malzeme, renk, dokuma/örgü tekniği, dikiş, bezeme, kullanım amacı ve korunma durumu bir envanter çizelgesine işlenmiştir. Aile içi sözlü aktarımlar, üretici, yaklaşık tarih ve kullanım bağlamı gibi provenans bilgilerini doğrulayan yardımcı veri olarak kullanılmış; çalışmada doğrudan görüşme alıntısına yer verilmemiştir.

Analizde önce betimsel sınıflandırma yapılmış; ürünler malzeme, form, teknik ve kullanım bakımından gruplandırılmıştır. İkinci aşamada görsel ve teknik bulgular kadın emeği, gündelik hayat, çeyiz kültürü, toplumsal işaretler ve kültürel bellek temalarıyla ilişkilendirilmiştir. Betimsel analiz, verilerin önceden belirlenmiş kategorilere göre düzenlenmesini ve karşılaştırılmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239). Yorumlar, nesnenin doğrudan gözlenebilen özellikleri ile aile aktarımlarından gelen bağlamsal bilgi ayrılarak kurulmuştur.

Araştırmanın üç sınırlılığı bulunmaktadır. Birincisi, örneklem tek bir aile koleksiyonuyla sınırlıdır; bulgular Konya'nın bütün köylerine veya dokuma geleneklerine genellenemez. İkincisi, ürünlerin kesin üretim tarihleri yazılı kayıtlarla değil yaklaşık aile kronolojisiyle belirlenmiştir. Üçüncüsü, motif adları ve anlamları hakkında üreticiye ait ayrıntılı bir sözlü tarih kaydı bulunmadığından,

görsel benzerliklerden hareketle evrensel motif anlamları atanmamıştır. Bu sınırlar, çalışmanın iddiasını daraltmakta; buna karşılık aile arşivinin maddi yapısına dayalı güvenilir bir mikro inceleme yapılmasına imkân vermektedir.

Bulgular

Koleksiyonun genel özellikleri

Koleksiyondaki ürünlerde yün belirleyici hammaddedir. Heybe, tuluğ ve yaygılarda tezgâh genişliğinin 22-55 cm arasında değişmesi, geniş yüzeylerin ayrı parçalar hâlinde dokunup elde birleştirilmesine yol açmıştır. Oyulgama dikişi, hem parçaları bir araya getiren yapısal bir çözüm hem de kenarları belirginleştiren görsel bir ayrıntı olarak kullanılmıştır. Çoraplarda beş şiş tekniği baskındır; konç bölümünde bir ters-bir düz lastik, ayak ve tabanda düz örgü, yüzeyde ise çizgisel veya çapraz bezeme görülmektedir.

Renk düzeninde doğal yünün krem, kahverengi, siyah ve deve tüyü tonları ağırlıktadır. Tuluğda koyu pembe ve yeşil kök boyalı iplik; heybelerde kırmızı, yeşil, kahverengi, siyah ve beyaz çubuklar; desenli çoraplarda yeşil-siyah ve kırmızı-yeşil eklemeler bulunmaktadır. 1990'larda üretilen çocuk çoraplarında orlon kullanımının görülmesi, koleksiyon içinde malzeme dönüşümünü izlemeyi mümkün kılmaktadır. Böylece aynı aile arşivi, doğal lif temelli üretimden sentetik ipliğin gündelik örgüye girişine uzanan bir zaman çizgisi sunmaktadır.

Ürünlerin ölçüleri, biçim ile kullanım arasındaki ilişkiyi görünür kılmaktadır. Heybelerde cep ölçüsü taşıma kapasitesini; yaygılarda panel sayısı ev içi yüzey ihtiyacını; kuşağın uzunluğu bedeni sararak giysiyi sabitleme işlevini belirler. Tezgâh dokuması ürünlere ilişkin temel ölçüler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Tezgâh dokuması örneklerin ölçü ve yapısal özellikleri

Örnek	Ölçü (cm)	Dokuma eni/panel	Yapısal özellik
Heybe 1	44 × 150; cep 44 × 56	22 cm	İki dar parçanın birleştirilmesi, püsküllü cep köşeleri
Heybe 2	50 × 132; cep 50 × 50	25 cm	İki parçanın birleştirilmesi, askı ilmeği ve püskül
Tuluğ	110 × 162; saçak 9	55 cm × 2 panel	İki panel, beyaz pamuk ipli kenar ve saçak
Yaygı 1	135 × 207	45 cm × 3 panel	Oyulgama dikişiyle birleştirilmiş üç parça

Örnek	Ölçü (cm)	Dokuma eni/panel	Yapısal özellik
Yaygı 2	129 × 175	43 cm × 3 panel	Oyulgama dikişiyle birleştirilmiş üç parça
Kuşak	2 × 185	Dar dokuma	Uçları düğümlemeden bırakılmış uzun şerit

Heybelerde taşıma kültürü ve işlevsel estetik

Birinci heybe 44 cm eninde ve 150 cm boyundadır; 44 × 56 cm ölçüsündeki cepler, 22 cm eninde dokunmuş parçaların elde birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Beyaz, siyah, kırmızı, yeşil ve kahverengi yün ipliklerin dikey çubuklar hâlindeki düzeni, ürünün yüzeyinde ritmik bir renk akışı kurar. Kenarlarda turuncu ve mavi iplikle uygulanan oyulgama dikişi ile cep köşelerindeki kırmızı-sarı püsküller, taşıma nesnesine belirgin bir bezeme niteliği kazandırır. Dikişlerin tümünün elde yapılmış olması, dokuma sonrasındaki birleştirme ve tamamlama emeğini de görünür kılar.

İkinci heybe 50 cm eninde ve 132 cm boyundadır. Her biri 25 cm enindeki iki parça, toplam genişliği oluşturacak biçimde birleştirilmiştir. Cep ölçüsü 50 × 50 cm'dir. Yeşil ve kırmızı iplikle yapılan çok katlı kenar dikişi, püsküller ve duvara asmaya elverişli kıvrılmış ilmek, ürünün farklı kullanım durumlarına uyarlanabildiğini gösterir. Heybe, hayvan sırtında veya omuzda taşıma işlevinin yanında, kullanılmadığı zamanlarda duvarda saklanabilen ya da sergilenebilen bir nesneye dönüşmüştür.

Her iki örnekte işlev ile estetik arasında kesin bir ayrım yoktur. Çubukların düzeni, püskül ve renkli dikişler taşıma kapasitesini artırmaz; buna karşın üreticinin beğenisini ve özenini nesneye taşır. Bourdieu'nun habitus yaklaşımıyla bakıldığında, dar tezgâh enine göre parça üretme, dikişle birleştirme ve cep köşelerini güçlendirme gibi çözümler kuşaklar boyunca öğrenilmiş pratiklerin maddi karşılığıdır.

Görsel 1: Birinci çubuklu yün heybenin genel görünümü, püskül ve oyulgama dikişi ayrıntıları (Aile arşivi).

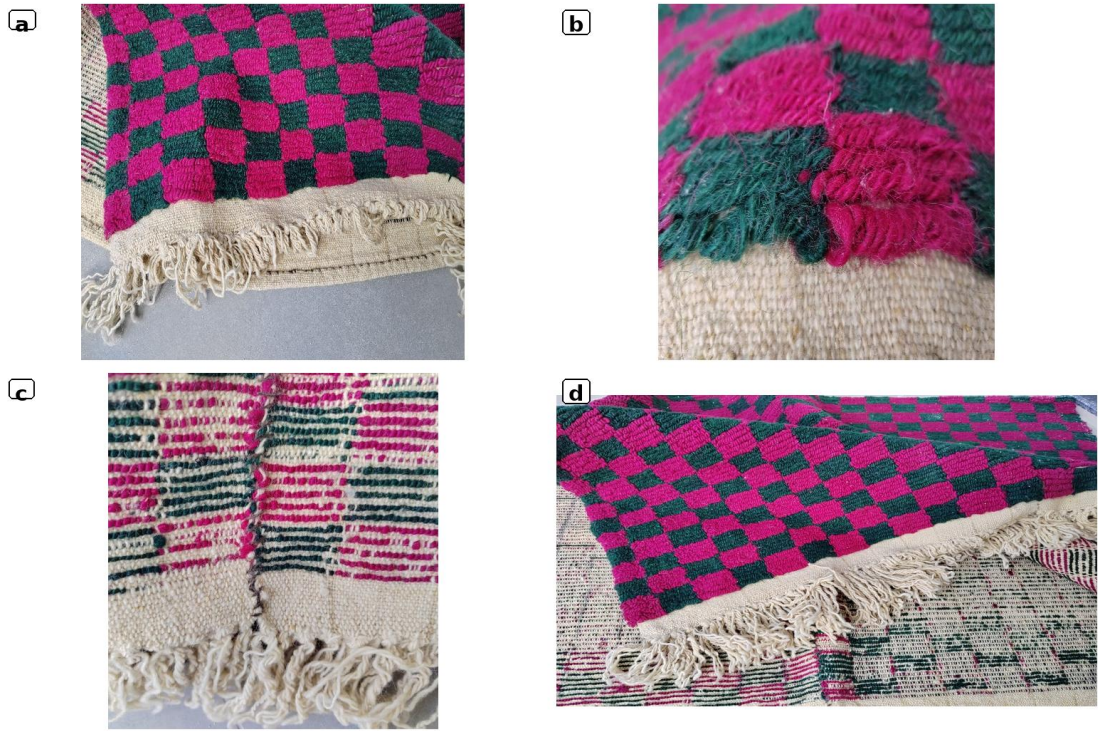

Görsel 2: İkinci çubuklu yün heybenin cep, kenar dikişi ve askı ilmeği ayrıntıları (Aile arşivi).

Tuluğda korunma, iklim ve emek yoğun üretim

Koleksiyonda “tuluğ” adıyla korunan örnek, geçmişte battaniye işleviyle kullanılan kalın yün dokumadır. Ürün 110 × 162 cm ölçüsündedir ve 55 cm enindeki iki panelin oyulgama dikişiyle birleştirilmesiyle tamamlanmıştır. Koyu pembe ve yeşil yün ipliklerle kurulan kareli/düğümlü yüzey, beyaz pamuk iplikle tamamlanan kenar ve yaklaşık 9 cm uzunluğundaki saçaklarla çevrelenmiştir. Kök boyayla renklendirildiği aktarılan ipliklerin parlaklığını büyük ölçüde koruması, sandıkta muhafazanın ürünün fiziksel sürekliliğine katkısını göstermektedir.

Tuluğun üretimi, yünün hazırlanmasından iki geniş panelin dokunmasına ve kenarların tamamlanmasına kadar uzun bir emek sürecini gerektirir. Ürünün ağırlığı, kalınlığı ve genişliği, karasal iklim koşullarında ısı yalıtımı sağlayan kullanım amacına uygundur. Günümüzde battaniye olarak kullanılsa da tuluğ, kırsal evin korunma pratiklerini ve el tezgâhının teknik sınırlarını birlikte belgeleyen nadir bir örnek niteliğindedir.

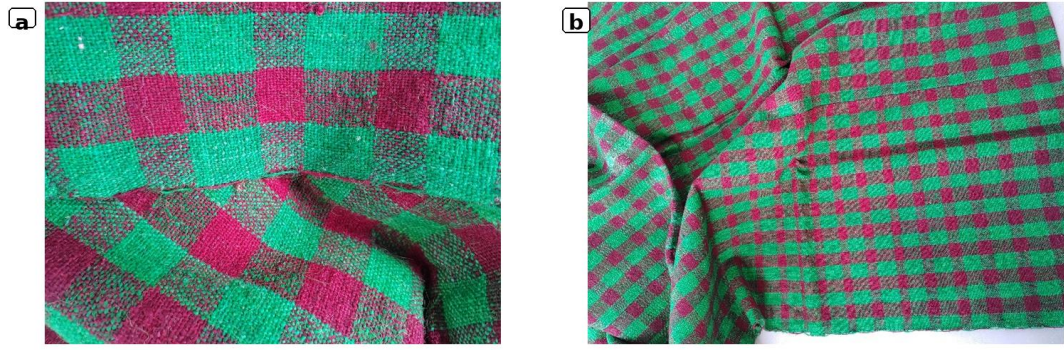

Görsel 3: Kök boyalı yün tuluğun yüzey, birleşim, saçak ve genel görünüm ayrıntıları (Aile arşivi).

Yaygılarda ev içi mekânın düzenlenmesi

Birinci yaygı 135 × 207 cm ölçüsündedir. Her biri 45 cm enindeki üç dokuma parçası oyulgama dikişiyle birleştirilmiştir. İkinci yaygı 129 × 175 cm ölçüsünde olup 43 cm enindeki üç panelden oluşur. Her iki örnekte de panel genişliği tezgâhın üretim sınırını, toplam boyut ise ev içindeki kullanım ihtiyacını gösterir. Birleştirme dikişleri yüzeyi genişletirken parçalı yapıyı görünür biçimde korumaktadır.

Aile aktarımında bu ürünlerin yere serilen kilim/savan, oturma yüzeyi, erzak veya eşya örtüsü olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Çok işlevlilik, kırsal ev ekonomisinde tek bir dokumanın farklı ihtiyaçlara uyarlanmasını sağlar. Yaygı, mekânı süsleyen sabit bir dekor olmaktan ziyade serilerek, katlanarak ve örtülerek ev içi düzeni sürekli yeniden kuran hareketli bir nesnedir. Lefebvre'in gündelik hayat yaklaşımı açısından bu hareketlilik, aile içi oturma, saklama ve koruma ritimlerinin maddi bileşenidir.

Görsel 4: Birinci yün yaygının renk, yüzey ve panel birleşimi ayrıntıları (Aile arşivi).

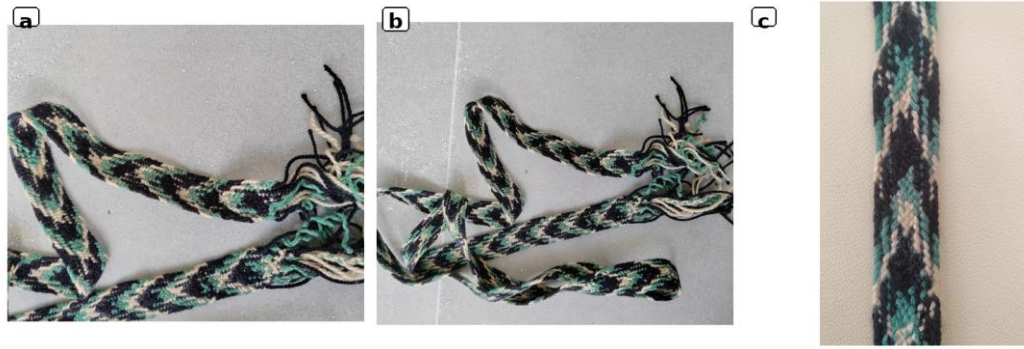

Görsel 5: İkinci yün yaygının desen ve dokuma yüzeyi ayrıntıları (Aile arşivi).

Kuşakta giyim, beden ve dayanıklılık

Kuşak örneği 185 cm uzunluğunda ve 2 cm genişliğinde dar bir dokumadır. Yeşil, siyah ve krem renkli iplikler yüzey boyunca düzenli bir desen oluşturur. Uçların düğümlenmeden serbest bırakılması, dokumanın bağlama biçimine göre ayarlanmasına imkân verir. Ürünün sağlamlığını koruması, sık dokuma yapısı ve uzun süreli kullanım için hazırlanmış olmasıyla ilişkilidir.

Kuşak, giysiyi belde sabitleyen işlevsel bir araç olduğu kadar bedeni çevreleyen görünür bir aksesuardır. Renk ve desen, giyim bütünlüğüne estetik bir katkı sunar; uzun ve dar form ise hareket sırasında giysinin düzenini korur. Bu örnek, geleneksel giyimde kullanışlılık ile süslemenin aynı üretim kararında birleştiğini göstermektedir.

Görsel 6: El dokuması kuşağın uç, düğüm ve yüzey deseni ayrıntıları (Aile arşivi).

Yün çoraplarda teknik çeşitlilik ve toplumsal işaretler

Çorap grubu koleksiyonun en geniş bölümünü oluşturmaktadır. Altmış beş örneğin çoğu doğal yün renginde veya koyu tonlardadır; desenli ve orlon iplikli örnekler daha sınırlıdır. Çorapların büyük bölümü beş şişle örülmüş, konç kısmı bir ters-bir düz lastikle tamamlanmış, burun ve tabanda düz örgü kullanılmıştır. Bazı örneklerde çorabın üst yüzünde çapraz düz-ters sıralar, çizgiler veya bitkisel çağrışımlı bezemeler görülmektedir.

Çorapların teknik özellikleri, üreticinin ayağın üç boyutlu formunu dikişsiz biçimde kurma becerisini gösterir. Topuk dönüşü, burun eksiltmesi, konç uzunluğu ve lastik sıklığı her ürünün kullanımına göre ayarlanmıştır. Akpınarlı'nın (1995) vurguladığı teknik, desen, renk ve kullanım birlikteliği bu koleksiyonda da belirgindir; biçimsel ayrıntılar sosyal kullanım bağlamından bağımsız değildir.

Tablo 3: Çorap örneklerinin renk, malzeme ve teknik grupları

Grup	Sayı	Malzeme/renk	Teknik ve ayırt edici özellik
Doğal yün rengi	38	Krem ve açık kahverengi yün	Beş şiş; düz örgü, lastik konç, sınırlı çizgisel bezeme
Kiremit rengi	7	Kiremit tonlu yün	Beş şiş; düz örgü, çizgi veya bant ayrıntıları
Siyah	6	Kara koyun yünü	Beş şiş; düz yüzey, çapraz sıra ve lastik konç
Deve tüyü	5	Gri-kahverengi doğal yün	Beş şiş; düz/ters örgü ve çapraz bezeme

Grup	Sayı	Malzeme/renek	Teknik ve ayırt edici özellik
Desenli/renekli yün	5	Krem, siyah, yeşil ve kırmızı	Bant, çizgi, çilek benzeri bezeme
Karışık renkli	2	Gri-yeşil yün	Konçta şerit, burun ve tabanda renk değişimi
Çocuk/orlon	2	Kırmızı ve sarı orlon	1990'lar; beş şiş, dilimli konç bitimi

Doğal yün rengi ve kiremit tonlu örneklerde boyasız veya sınırlı renklendirilmiş ipliğin ön planda olduğu görülür. Uzun konçlu örnekler alt bacağı da koruyacak biçimde örülmüş; kısa konçlu örnekler gündelik kullanım için daha hafif bir form sunmuştur. Bazı çoraplarda üst yüz boyunca devam eden çift sıra çapraz örgü, tek renkli yüzeye hareket kazandırır. Kiremit renkli örneklerde yeşil veya koyu bantların kullanılması, mevcut ipliklerin küçük miktarlarda dahi bezeme amacıyla değerlendirildiğini göstermektedir.

Siyah çoraplar kara koyun yününden örülmüştür. Koleksiyonun aile içi aktarımında bu renk ileri yaş ve yas hâliyle ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte yazılı kaynaklardaki renk kodları tam olarak örtüşmemektedir. Bölgesel Türk Giysileri'nde Konya için siyah ve yünün doğal rengindeki çorapların gençlerce giyildiği, dul kadınların desenli çorap kullanmadığı belirtilmektedir (Derleme Komisyonu, 1972, s. 119). Aile aktarımı ile basılı kaynağın farklılaşması, renk anlamlarının sabit bir sözlük gibi işlemediğini; dönem, hane, yaş ve kullanım durumuna göre değişebildiğini göstermektedir. Bu nedenle siyahı tek ve evrensel bir anlamla açıklamak yerine bağlamsal bir toplumsal işaret olarak değerlendirmek daha uygundur.

Deve tüyü tonundaki örnekler, yünün doğal renk çeşitliliğinin boyaya ihtiyaç duyulmadan yüzey farklılığı yaratabildiğini göstermektedir. Bu çoraplarda da beş şiş, düz/ters örgü ve lastik konç birlikteliği korunmuştur. Doğal renk kullanımı ekonomik bir tercih olmanın ötesinde malzemenin kendi tonunu estetik düzenin parçasına dönüştürmektedir.

Desenli çoraplarda siyah-yeşil tekrarlar, krem zemin üzerindeki yeşil bantlar ve çileği çağrıştıran kırmızı-yeşil çizgisel bezemeler öne çıkar. Burun ve tabanın koyu renkle örülmesi, aşınmaya açık bölgeleri renk bakımından ayırırken yüzeyde belirgin bir kompozisyon kurar. Çilek benzeri desenin çorabın ön yüzünden konç boyunca sürdürülmesi, motifin parçalı bir süsleme değil, ürünün boyuna yönünü belirleyen örgü sistemi olarak tasarlandığını gösterir. Motifin üretici tarafından

kullanılan özgün adı bilinmediği için çalışma, bu bezemeyi görsel benzerlik üzerinden tanımlamakla yetinmektedir.

1990'larda örülen kırmızı ve sarı çocuk çoraplarında orlon iplik kullanılmıştır. Düz örgülü burun ve taban, ön yüzdeki basit desen ve kırmızı örneğin dilimli konç bitimi, geleneksel beş şiş tekniğinin yeni malzemeye sürdürüldüğünü gösterir. Karışık renkli iki örnekte ise gri yün zemin yeşil burun, taban veya konç şeritleriyle tamamlanmıştır. Sentetik ipliğin koleksiyona girişi teknik kopuştan çok malzeme uyarlamasına işaret etmektedir: üretim bilgisi devam ederken iplik repertuarı değişmiştir.

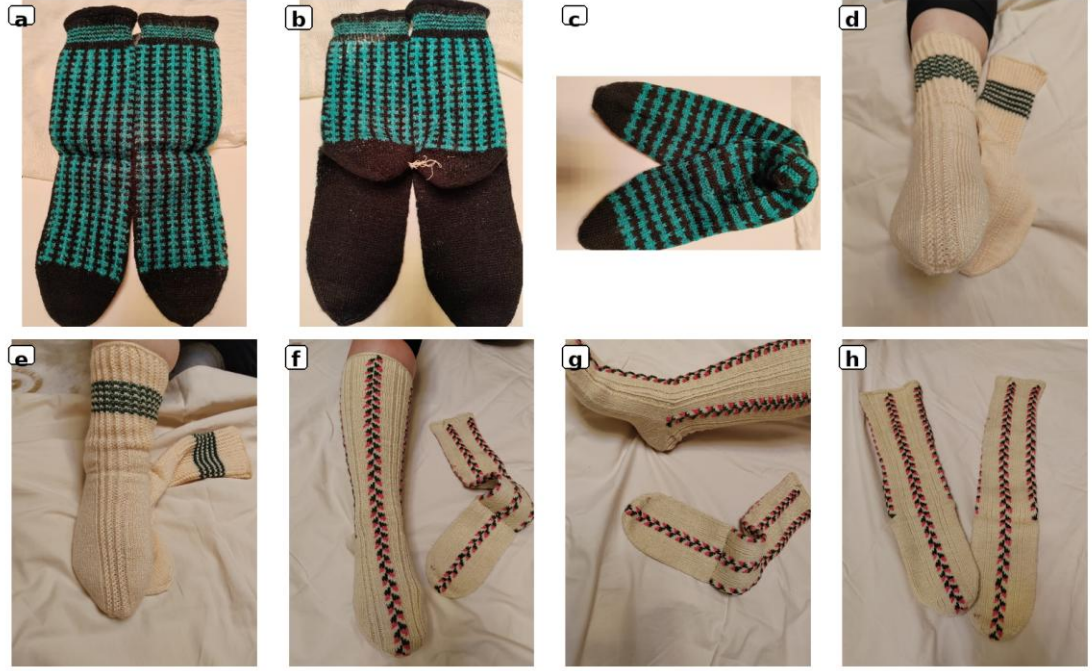
Görsel 7: Doğal yün rengi ve kiremit tonlu uzun-kısa konçlu çorap örnekleri (Aile arşivi).

Görsel 8: Kara koyun yününden örülmüş siyah çorapların genel görünüm ve örgü ayrıntıları (Aile arşivi).

Görsel 9: Deve tüyü tonundaki yün çorap örnekleri ve konç düzenleri (Aile arşivi).

Görsel 10: Siyah-yeşil, bantlı ve çilek benzeri bezemeli yün çorap örnekleri (Aile arşivi).

Görsel 11: Orlon çocuk çorapları ile gri-yeşil karışık renkli çorap örnekleri (Aile arşivi).

Tartışma

Bulgular, geleneksel dokuma bilgisinin ürünlerin yüzeyinde ve yapısal çözümlerinde somutlaştığını göstermektedir. Dar tezgâhta dokunan parçaların

birleştirilmesi, oyulgama dikişinin hem dayanıklılık hem görünüm amacıyla kullanılması, beş şişle topuk ve burun formunun kurulması, üreticinin bedenselleşmiş bilgisinin izleridir. Bu bilgi, Bourdieu'nun habitus kavramıyla açıklanabilecek öğrenilmiş eğilimlerden oluşur; fakat her nesnede malzeme ve ihtiyaca göre yeniden düzenlenir. Kadın emeği böylece soyut bir “el becerisi” değil, lif bilgisinden zaman yönetimine kadar uzanan çok katmanlı bir üretim yetkinliği olarak görünür hâle gelir.

Koleksiyonun aile içinde korunması, nesnelerin statüsünü değiştirmiştir. Heybe artık erzak taşımamakta, tuluğ battaniye olarak kullanılmamakta, yaygılar gündelik oturma düzeninin parçası olmamaktadır. Buna rağmen ürünler aile tarihinin kaybolmuş bir dönemini temsil eden pasif kalıntılara indirgenemez. Fotoğraflama, ölçme ve aile anlatısıyla ilişkilendirme, nesneleri bugünün bilgi üretimine dâhil eder. Kuzucan'ın (2026, ss. 872-873) arşiv parçalarının geçmişi güncel bağlam içinde etkinleştirdiğine ilişkin saptamasıyla paralel biçimde, dokumalar da sergilendikleri ve anlatıldıkları anda üreticinin emeğini yeniden görünür kılan aktif bellek katmanları hâline gelmektedir.

Çoraplarda renk ve desenin toplumsal işaret işlevi taşıdığı görülmekle birlikte, bu işaretlerin değişmez anlamlara sahip olmadığı açıktır. Yazılı kaynak ile aile aktarımı arasındaki siyah çorap farklılığı, yerel giyim kodlarının zaman içinde ve haneler arasında değişebildiğini göstermektedir. Bu bulgu, motif ve renk çalışmalarında tek bir anlam sözlüğü kurma eğilimine karşı uyarıcıdır. Nesnenin rengi, üretim tarihi, kullanıcı yaşı, medeni durum, yas pratiği, çeyiz ve mevcut iplik stokuyla birlikte değerlendirilmelidir. Bağlamdan koparılan bir motif yorumu, üreticinin gerçek tercihlerini sembolik genellemeler içinde görünmez kılabilir.

Koleksiyon malzeme dönüşümünü de kaydetmektedir. 1950'li yıllara ait ürünlerde doğal yün ve kök boya baskınken, 1990'lara tarihlenen çocuk çoraplarında orlon görülür. Koç ve Koca'nın (2016, ss. 133-138) naylon çorap üzerinden tartıştığı modern malzeme ve moda dönüşümü, bu aile arşivinde küçük ölçekte izlenebilmektedir. Sentetik ipliğin kullanımı geleneksel tekniği hemen ortadan kaldırmamış; beş şiş örgü, lastik konç ve yüzey bezemesi yeni ipliğe uyarlanmıştır. Bu durum, geleneksel üretimi değişmeden kalan bir kalıp yerine, malzeme ve kullanım koşullarına cevap veren esnek bir pratik olarak düşünmeyi gerektirir.

Araştırmanın katkısı, teknik envanter ile kültürel bellek çözümlemesini aynı nesne grubu üzerinde birleştirmesidir. Ölçü, panel eni, dikiş ve örgü tekniği nesnenin maddi yapısını; çeyiz, yas, saklama ve aile anlatısı ise toplumsal dolaşımını açıklamaktadır. Tek aile koleksiyonunun sınırları nedeniyle bulgular genellenemez; ancak mikro ölçek, üretici adı ve provenans gibi geniş bölgesel taramalarda kaybolabilen ayrıntıları görünür kılar. Gelecek çalışmalar, Konya'nın farklı köylerinden aile koleksiyonlarını karşılaştırmalı biçimde inceleyebilir; yaşayan

üreticilerle ayrıntılı sözlü tarih görüşmeleri yaparak motif adları, öğrenme süreçleri ve kullanım değişimlerini belgeleyebilir.

Sonuç

Konya-Pınarbaşı köyüne ait yetmiş bir dokuma ve örgü örneği, kırsal yaşamın teknik, ekonomik ve toplumsal örgütlenmesine ilişkin yoğun bir veri alanı sunmaktadır. Heybelerin dar panellerden birleştirilmesi taşıma kültürünü; tuluğun kalın, kök boyalı yapısı iklimle kurulan ilişkiyi; yaygıların çok işlevli kullanımı ev içi mekânın esnek düzenini; kuşak beden ve giysi arasındaki bağlantıyı; çoraplar ise malzeme bilgisi, toplumsal işaretler ve çeyiz kültürünü görünür kılmaktadır.

Koleksiyonun belirleyici unsuru kadın emegidir. Yünün hazırlanması, ipliğe dönüştürülmesi, dokuma veya örgünün kurulması, parçaların dikilmesi ve ürünlerin aile içinde saklanması, birbiriyle bağlantılı emek aşamalarıdır. Bu aşamalar ürünün maddi yapısında izlenebilmekte; üreticinin adı ve aile kronolojisiyle birlikte kaydedildiğinde dokuma, anonim bir “geleneksel eşya” olmaktan çıkarak belirli bir yaşam öyküsünün belgesine dönüşmektedir.

Bu tür aile koleksiyonlarının ölçü, teknik, malzeme, üretici, yaklaşık tarih, kullanım ve görsel kayıt bilgilerini içeren standart envanterlerle belgelenmesi önemlidir. Yerel müzeler, üniversiteler ve aileler arasında kurulacak iş birlikleri fiziksel korumayı destekleyebilir; sayısal arşivler ise ürünleri bağlamından koparmadan araştırmaya açabilir. Konya-Pınarbaşı örneği, sandıkta korunan dokumaların geçmişin sessiz kalıntıları olmadığını; kadın emegini, gündelik hayatı ve aile belleğini bugüne taşıyan etkin kültürel belgeler olduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Akpınarlı, H. F. (1995). *El örgüsü çorapların teknik, desen, renk ve kullanım özellikleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press.
- Creswell, J. W. (2017). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Derleme Komisyonu. (1972). *Bölgesel Türk giysileri*. Millî Eğitim Basımevi.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Ed. ve Çev.). University of Chicago Press.

- Kaya, R. ve Begiç, H. N. (2020). Çankırı Kızılırmak ve çevresinde giyim kuşam geleneğine bir örnek: Çorap ve patik örücülüğü. İçinde *Uluslararası Türk Kültür ve Sanatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (Cilt 1, ss. 210-233). Etimesgut Belediye Başkanlığı.
- Koç, F. ve Koca, E. (2016). Naylor çorap modasının Türk kültürüne yansımaları (1920-1960). İçinde *VI. Uluslararası Türk Sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri* (ss. 133-138).
- Kuzucan, T. (2025). Tolstoy in Turkish cinema: Adaptation and influence. *World Language Studies*, 5(Özel Sayı), 99-129.
- Kuzucan, T. (2026). Intertextual memory montage and popular reflexivity: Star archive and masculine disintegration in *Paramparça* (Shattered, 1985). *CINEJ Cinema Journal*, 14(1), 855-908. <https://doi.org/10.5195/cinej.2026.816>
- Lefebvre, H. (1991). *Critique of everyday life: Volume 1* (J. Moore, Çev.). Verso.
- Mangut, M. ve Karahan, N. (2011). *Tekstil lifleri* (4. bs.). Ekin.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7-24.
- Ögel, B. (1985). *Türk kültür tarihine giriş: Türklerde giyecek ve süslenme (Göktürklerden Osmanlılara)* (Cilt 5). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3. bs.). Sage.
- Pink, S. (2013). *Doing visual ethnography* (3. bs.). Sage.
- Tilley, C., Keane, W., Küchler, S., Rowlands, M. ve Spyer, P. (Ed.). (2006). *Handbook of material culture*. Sage.
- Yağan, Ş. Y. (1978). *Türk el dokumacılığı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. bs.). Seçkin.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and	

Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent